

[Formanden.]

(Tyverisikring, ansvarsforsikring, færdselsforseelser i udlandet m. v.),

Finn Christensen til at indtræde i udvalget angående forslag til folketingsbeslutning om foranstaltninger vedrørende de indkaldte værnepligtiges økonomiske og sociale forhold,

Kjeld Olesen til at indtræde i udvalget angående forslag til folketingsbeslutning vedrørende Danmarks forhold til Den nordatlantiske Traktat og

Kjeld Olesen til at indtræde i udvalget angående forslag til folketingsbeslutning om vigtige dele af landets udenrigspolitik. De pågældende er herefter valgt.

Det er endvidere meddelt mig, at *Falk Hansen* ønsker at udtræde af udvalget angående forslag til lov om afgift af chokolade- og sukkervarer m. m. Til nyt medlem har vedkommende gruppe udpeget *Jørgen Peder Hansen*, som herefter er valgt.

Medlem af folketinget Morten Lange har meddelt mig, at han ønsker til statsministeren at stille følgende spørgsmål:

„Mener statsministeren, at hans indgreb i forligsmandens mæglingstilretteliggelse er i overensstemmelse med ånd og mening i lov om mægling i arbejdsstridigheder?“

Spørgeren udbeder sig skriftligt svar.

Skriftlig fremsættelse af forslag.

Ordføreren for forslagstillerne (*Kjær Rasmussen*): Jeg tillader mig herved for folketinget at fremsætte forslag til lov om støtte til uddannelse.

Hensigten med loven er at sikre, at ingen af økonomiske grunde forhindres i at udanne sig. Skal dette opnås, må det offentlige i hvert fald dække de nødvendige, personlige omkostninger, som den uddannelsessøgende har i uddannelsesperioden.

Dermed er det uddannelsesmæssige klasse-samfund ikke afskaffet. Faktorer af geografisk, miljømæssig og anden art er stadig med til at opretholde den ulige rekruttering. Og de kan ikke fjernes, uden at man forandrer de økonomiske, magtmæssige og politiske strukturer. Vi tror altså ikke, at vi med det foreliggende forslag har skabt hele baggrunden for, hvad man kalder en demo-

kratisering af uddannelserne, men mit parti har ønsket at pege på muligheden for, selv med det nuværende samfundssystem, at komme en del af de uddannelsesmæssige urimeligheder til livs.

I debatten både her i tinget og udenfor er det efterhånden gentaget så ofte, at uddannelsespolitikken skal sikre enhver den uddannelse, hun eller han har lyst og evner til, at jeg er bange for, man er begyndt at tro, målet nået. Det skulle dog være synligt for enhver, at Danmark også uddannelsesmæssigt er et klassesamfund med de umenneskelige konsekvenser, dette har; specielt klart må det være nu, hvor socialforskningsinstituttet og Handelshøjskolen har fremlagt undersøgelser, der indeholder præcise tal for en del af uddannelsesområdets sociale skævheder.

„Trods den stærke stigning i ungdommens uddannelsessøgning i de sidste 10 år er der fortsat en meget betydelig social slagside i tilgangen til de mere langvarige skoleuddannelser“, indleder socialforskningsinstituttet med at slå fast (i en kort redegørelse for indholdet af publikation nr. 31: De 14—20-åriges uddannelsessituation 1965, bind I, social og geografisk rekruttering, der blev udsendt sidste år). Og instituttet fortsætter sin sammenfatning: „Den andel af de 16—19-årige, der går i gymnasiet, er i det „øverste“ sociale lag godt 25 gange større end i det „nederste“ sociale lag (56 pct. mod 2 pct.). Derimod er over 40 pct. blandt de 16—19-årige fra det „nederste“ sociale lag beskæftiget med ikke-faglært eller husligt arbejde mod kun 8 pct. af de tilsvarende aldersgrupper fra det „øverste“ sociale lag.“

Man kunne citere mange tal fra publikationen, der viser, hvordan det øverste statuslag, som omfatter selvstændige med større virksomheder og funktionærer i topstillinger, er stærkt overrepræsenteret i gymnasiet, mens det laveste lag, ikke-faglærte arbejdere, er stærkt underrepræsenteret.

Det er på denne baggrund heller ikke underligt, at den undersøgelse, som Instituttet for Organisation og Arbejdssociologi ved Handelshøjskolen i København har foretaget af unge under videregående uddannelse, kommer til samme resultat, nemlig „at forældrene til de studerende ved videregående uddannelser i langt overvejende grad tilhører statuslag, der udgør den øko-

[Kjær Rasmussen.]

nomisk og socialt bedst stillede del af befolkningen. 87 pct. af de studerende ved de højere læreanstalter rekrutteres således fra over- og middelklasse, og heraf kommer over 50 pct. fra befolkningslag, der skønsmæssigt udgør 10 pct. af befolkningen“. (Citeret fra Leif Christensen og Aage Bøttger Sørensen: De studerendes geografiske og sociale oprindelse).

Man nægter næsten at tro på rigtigheden af, at de resultater, som socialforskningsinstituttet og Handelshøjskolen har fremskaffet, løbende er stillet til rådighed for „Udvalget vedrørende økonomisk støtte til unge under uddannelse“, det såkaldte von Eyben-udvalg.

For hvordan har dets flertal på den baggrund kunnet fremkomme med så utilfredsstillende forslag? Specielt da det i flertallets egen formulering hedder: „En virkelig demokratisering af studietilgangen opnås naturligvis sikrest ved udelukkende at yde støtte til studierne gennemførelse i form af stipendier. Enhver låneordning indebærer risiko for, at studieegnede afstår fra at påbegynde studierne af frygt for vanskelighederne ved tilbagebetaling, en frygt, der kan være berettiget, allerede fordi erfaringsmæssigt et stort antal studerende, selv blandt de studieegnede, af forskellige grunde, som de ikke selv er herre over, ikke gennemfører studierne.“

Da det er en virkelig demokratisering af studietilgangen, udvalget er sat til at angive forslag til opnåelse af, må man spørge, hvorfor dets flertal så alligevel efter den just citerede iagttagelse foreslår kombinationer, der for visse grupper vedkommende vil medføre forskydning af støtten fra stipendier til lån. Og hvad værre er, disse grupper er netop de økonomiske dårligst stillede. Studentertidningen har beregnet, at hvor en studerende med lav foreldreindkomst efter de hidtidige regler ville opnå en legatstøtte på 3.500 kr., vil han nu efter udvalgets forslag kun få 2.600 kr. Med fuld ret hedder det i den mindretalsudtalelse, som de uddannelsessøgendes repræsentanter i udvalget er fremkommet med: „Gældsbyrder af størrelsesorden 60.000-90.000 kr. for de unge i længerevarende uddannelser, som vil være resultatet af flertallets forslag, vil virke

skræmmende for unge fra mindre velstillede hjem. Derved opretholder man den indstilling, at det er økonomisk uoverskueligt at planlægge en længerevarende uddannelse, hvorved den sociale skævhed mellem rekrutteringen til kortvarige uddannelser opretholdes eller forværres. At indføre sådanne gældsbyrder vil på ingen måde reducere omfanget af studiehæmmende erhvervsarbejde, tværtimod må der forventes en fortsat stigning i dette erhvervsarbejde.“

Mindretallet skriver lige ud, at den beslutning om ikke at tage politiske hensyn ved fremsættelsen af forslaget, som alle ved begyndelsen af udvalgsarbejdet erklærede sig enige i, „på det groveste (er) tilsidesat“ af udvalgets flertal. Det lægger flertallet sådan set heller ikke skjul på. Det hedder f. eks., „at udvalget anser det for rigtigt, at man senere — når samfundet er blevet mere velstillet — udbygger det fremtidige støtte-system, så at støtten i højere grad end forudsat i udvalgets forslag kommer til at bestå af stipendier og i mindre grad af lån“.

Hvem har bedt udvalgets flertal om at sætte sig ud over kommissorium og fælles aftaler fra udvalgsarbejdets begyndelse?

VS er ikke et øjeblik i tvivl om, at opfyldelsen af den målsætning om uddannelsens demokratisering, som næsten alle partier foregiver at tilslutte sig, for uddannelsesstøttens vedkommende kræver en ændring, der er så radikal som den her af mit parti foreslåede.

En nødvendig forudsætning for demokratiseringen er, at man fjerner de uddannelsessøgendes økonomiske problemer og risici, men tilbage står de miljømæssige eller kulturelle vanskeligheder som en væsentlig hindring. Disse gør sig særlig stærkt gældende i alderen fra 14 til 20 år. Som også von Eyben-udvalget har påpeget, er det i den periode, de fleste træffer det uddannelsesvalg, som bliver afgørende for resten af livet. Derfor må man gøre en kraftig indsats her. Foreløbig er det økonomiske område det eneste, hvor man kan sætte ind. Det er baggrunden for, at vi foreslår samme uddannelsesstøtte til alle over 15 år. De helt unge må ikke af økonomiske vanskeligheder fristes til at tage en kortvarig uddannelse eller slet ingen. Ved økonomisk at gøre de unge i stand til at klare sig selv

[Kjær Rasmussen.]

giver uddannelsesstøtten dem mulighed for at overvinde et uddannelsesfremmed eller uddannelsesfjendtligt miljø.

Vi har fastsat beløbet 13.000 kr. på grundlag af forskellige undersøgelser, som har vist, at dette i 1967 var de gennemsnitlige leveomkostninger for en studerende. Vi er klar over, at 13.000 kr. forekommer at være et højt beløb i forhold til indkomsten i de dårligst stillede grupper i samfundet: folkepensionisterne og personer under offentlig forsorg. Det forekommer også som et højt beløb i forhold til f. eks. indkomsten for en lavtlønnet forsørger. Men for den sidste gruppes vedkommende må man bemærke, at den uddannelsessøgende forsørger også efter dette forslag hører til blandt de lavest lønnede. Hvad de specielle forsørgerpligter for denne gruppe angår, må de løses bl. a. gennem en almindelig lovgivning om øgede børnetilskud. Endvidere vil støtte givet allerede fra det 15. år være til hjælp netop for lavtlønnede forsørgere, der herved hurtigere aflastes for deres forpligtelser. Og endelig er en demokratisering af uddannelserne afgørende for en løsning af lavtlønsproblemet.

Hvad angår de skandaløst lave folkepensioner og offentlige understøttelser, vil vi understrege, at vi ikke med vort lovforslag har ønsket at prioritere uddannelsesproblemet over de nævnte sociale og indkomstmæssige problemer, men da støtten til uddannelsessøgende på baggrund af von Eyben-betænkningen kommer til behandling i denne samling, har vi ønsket at tilkendegive vort syn på det spørgsmål. VS føler sig stadig forpligtet af lavindkomstproblemet.

Vi har ikke ment, at støtten bør gøres afhængig af forældrenes økonomiske forhold. Dels sætter dette den uddannelsessøgende i et urimeligt og uønskeligt afhængighedsforhold til forældrene, dels har det ved undersøgelser vist sig, at forældrenes indkomstniveau skal være endog meget højt, før de i nævneværdig grad støtter deres uddannelsessøgende børn økonomisk. For tiden sker nedskæringen i den offentlige støtte, længe før dette niveau nås. Et særligt spørgsmål rejser støtten til lærlingene. I dag er lærlingene en urimeligt billig arbejdskraft for private arbejdsgivere. Lærlingelønningerne burde i betragtning af det arbejde, lærlingene præsterer, sættes meget kraftigt i vejret, men i det

øjeblik det offentlige dækker lærlingenes personlige udgifter, vil det med den nuværende mesterlære i virkeligheden betyde et tilskud til de private arbejdsgivere. Dette kan ikke være formålet med uddannelsesstøtte. Når vi alligevel går ind for fuld støtte til lærlinge, er det da også i forventning om, at mesterlæren næppe holder mange år endnu. Og enhver frigørelse — også økonomisk — af lærlingene fra private arbejdsgivere er et fremskridt. Det bør tilføjes, at de 13.000 kr., VS foreslår som uddannelsesstøtte, i hovedsagen er lig med det beløb, lærlingenes egen organisation kræver.

I øvrigt vil det være en naturlig konsekvens af vedtagelse af dette lovforslag, at man samtidig påbegynder lovgivning om mesterlærens ophør. Allerede nu burde det være fagskolerne, der ansatte lærlingene, så at det ikke var overladt til private arbejdsgivere at afgøre, om en person var egnet til en bestemt uddannelse. Endvidere burde såvel brancheuddannelser som specialuddannelser hurtigst muligt ændres til undervisning på fagskole suppleret med kortvarig praktikanttjeneste alene i uddannelsesøjemed. Hvis arbejdsgiverne til sin tid, når disse krav skal gennemføres, ikke bl. a. ved henvisning til lærlingelønninger kan gøre særlige krav gældende om indflydelse på lærlingeuddannelserne, vil lærlingene stå stærkere end nu. Derfor nærer jeg trods alt ingen betænkelighed ved at yde fuld støtte til lærlingene.

Vi har sat den nedre grænse for opnåelse af uddannelsesstøtte ved 15 år, fordi rådigheden over egen indkomst indtræder på dette tidspunkt. Denne ret er dog efter dette lovforslags målsætning ikke tilstrækkelig vidtgående, og jeg skal her henvise til bemærkningerne. Så længe undervisningspligten kun er på 7 år, eksisterer der et særligt problem for de ikke-undervisningspligtige under 15 år, og det er søgt løst i § 2, stk. 2. Lad det i denne sammenhæng i øvrigt være indrømmet, at den frigørelses hensigt, vi nærer, naturligvis ikke tilfredsstilles alene ved dette lovforslag. Men der er gjort en begyndelse — for resten også til at frigøre forældre fra nogle af de forpligtelser, de i dag har over for deres halv voksne børn.

Lovforslaget åbner mulighed for at opnå støtte til gennemførelse af individuelt studieprogram. Dette sigter mod at mindske af-

[Kjær Rasmussen.]

hængigheden af institutioner og traditioner. Jeg henviser til bemærkningerne til § 2, stk. 1.

Forslaget om oprettelse af uddannelsesråd er også nyt. Ved valg af disse mener vi ikke der skal være skel mellem lærere og uddannelsessøgende, og det er i øvrigt vort håb, at dette skel efterhånden falder væk på hele uddannelsesområdet, således som aktive uddannelsessøgende og visse lærere allerede har rejst krav om. De uddannelsessøgende får selv ansvaret for, at støtten ikke misbruges, og man undgår de nuværende summariske regler samtidig med, at man skaber sikring mod oplagt misbrug. Vi lægger i øvrigt vægt på, at de besluttende organer forklarer sig over for dem, der berøres af deres afgørelser. § 4 og de specielle bemærkninger til denne paragrafs stykker sigter på de nævnte forhold. En løselig beregning af udgifterne i forbindelse med forslaget udviser et beløb på 5-6 milliarder kroner. Så meget koster det altså, hvis blot de økonomiske og visse af de miljømæssige hindringer for en demokratisering af uddannelserne skal fjernes. Så er andre dele af de kulturelle og geografiske barrierer stadig ikke angrebet. Der ligger også væsentlige vanskeligheder for en demokratisering i mange uddannelsers traditionelle opbygning, målsætning, indhold og administration.

Allerede i dag er behovet for investeringer i uddannelsesapparatet i form af institutter, inventar, nye læreransættelser og meget andet særdeles mærkbart. Fjernes de økonomiske hindringer som her foreslået, vil presset på uddannelsernes fysiske kapacitet naturligvis vokse. Dette gælder ikke blot for universiteterne og de højere læreanstalter, men f. eks. også for lærlingeuddannelserne. Det kræver store investeringer at oprette tidssvarende værkstedsskoler i forbindelse med den nødvendige afskaffelse af den forældede mesterlære. Det er i det hele taget vigtigt at understrege, at det her fremsatte forslag omfatter alle under uddannelse, og at de højere uddannelser ved universiteter og læreanstalter kun udgør en mindre del af de områder, lovforslaget sigter på.

Blot tilnærmede beregninger over de økonomiske konsekvenser af forslaget vil kræve meget grundige undersøgelser. For samtidig med, at presset på uddannelseskapa-

til vil blive øget, vil afskaffelsen af erhvervsarbejde give en bedre udnyttelse af de eksisterende anlæg. Hertil kommer, at et antal højere uddannede formentlig ret hurtigt vil mindske stigningstakten for disse grupperes lønninger, idet det vil forhindre, at et mindretal indflydelsesmæssigt og lønmæssigt profiterer af knapheden på højere uddannede. Med dette forslag vil den højere uddannelse miste sin karakter af privat investering og føre til det mål, som næsten alle partier hævder at stræbe efter: rekruttering på et bredere socialt grundlag.

Fra de nævnte 5-6 milliarder kroner skal også trækkes skatteindtægterne af de udbetalte støttebeløb. Men alle disse overvejelser skal naturligvis ikke skjule, at hvis man f. eks. på et år ville øge statens udgifter med anslået 4-5 milliarder kroner — svarende til de senere års samlede stigning i nationalproduktet — til uddannelsessektoren, ville det få uoverskuelige ikke blot finanspolitiske, men også nationaløkonomiske konsekvenser. Det ville forde en bevægelighed i samfundets økonomi, som næppe eksisterer, og vi ville ikke have nogen sikring imod, at besparelser i givet fald ikke ville blive gennemtvunget over for de samfundsgrupper, der i forvejen er slet hjulpe.

På den anden side vil vi have lov til at gøre opmærksom på, at der i dette samfund åbenbart er kapital nok til rådighed, når det gælder opførelse af bankfilialer og benzinstationer på snart sagt ethvert gadehjørne, forsikringspalæer, broer, motorveje, lufthavn på Saltholm, til reklame og militær. Vi er forberedt på, at man til dette forslag om en virkelig menneskeliggørelse af vort samfund vil svare, at det har vi ikke råd til. Det kan det økonomiske system ikke bære. Men hvad har man så tænkt sig at gøre ved systemet?

Alle folketingets partier har i de senere år haft som erklæret målsætning, at adgangen til uddannelse skal demokratiseres. Hvis man har i sinde at stå ved denne målsætning, så kommer man ikke uden om vort forslag.

Og nægter man at gennemføre forslaget, „fordi det er økonomisk urealistisk“, uden at opgive sin erklærede målsætning, ja, så er det ikke os, der er urealistiske.

Naturligvis kan et så omfattende forslag ikke gennemføres fra den ene dag til den

[Kjær Rasmussen.]

anden, men med en fornuftig økonomisk prioritering af samfundsopgaverne burde det ikke tage mange år at føre det ud i livet. Økonomiske eksperter må sige hvor mange.

Jeg vil til slut citere, ikke en socialistisk økonom, men en liberal, borgerlig økonom, nemlig Kennedy-administrationens rådgiver, John Kenneth Galbraith, som i sin bog „Det nye Industrisamfund“ skriver: „Hvis vi fortsætter med at tro, det industrielle systems mål — udvidelse af produktionen og den dertil knyttede forbrugsstigning, de teknologiske fremskridt og de forestillinger hos befolkningen, der støtter dem — kan forenes med en menneskelig tilværelse, vil hele vort liv snart blive underlagt disse mål.

Vi kan få lov til alt det, der kan forenes med disse mål. Og ikke til andet. Vore behov vil blive tilpasset det industrielle systems behov, statens indflydelse vil blive udsat for en lignende indflydelse, uddannelsen vil blive underlagt industriens behov, samfundets almindelige moral vil blive den, det industrielle system kræver. Alle andre målsætninger vil blive fremstillet som forskruede, ligegyldige eller asociale. Vi vil blive underordnet det industrielle systems formål. Staten vil anvende sine moralske og måske også nogle af sine juridiske magtmidler for at gennemtvinge dem. Og den tilstand, vi kommer til at leve i, bliver i sidste ende den servilitet, man finder hos gamle og tro tjenestefolk, der identificerer sig med deres herskab og dets interesser, snarere end landarbejderens modvillige underkastelse.“

Som von Eyben-udvalget foretager Galbraith nogle i mange henseender fortræffelige analyser og drager nogle mildest talt utilfredsstillende konklusioner. Vi ønsker at drage tilfredsstillende konklusioner, og en af dem er det fremsatte lovforslag. Vi har overvejet at fremsætte forslag til folketingsbeslutning, men har fundet, at uddannelsessøgende ikke længere kan være tjent med løse formuleringer.

Idet jeg i øvrigt henviser til bemærkningerne til lovforslaget, skal jeg hermed anbefale det til folketingets velvillige behandling.

Ordføreren for forslagsstillerne (Poul Dam): Jeg skal herved tillade mig at frem-

sætte *forslag til folketingsbeslutning om en forsikringsreform.*

Forslaget, der er tænkt som oplæg til indledning af en mere omfattende debat om forsikringens rolle og placering i samfundet, peger på fem vigtige delreformer inden for forsikringsvæsenet, nemlig skærpelse af reglerne for anbringelse af forsikringsselskabernes midler, indførelse af statskontrol med vilkårene for livsforsikring, oprettelse af en statsanstalt for lovpligtige forsikringer, rationalisering af bygningsbrandforsikringen og samling af alle forsikrings spørgsmål under ét ministerium.

Idet jeg i øvrigt skal henviser til bemærkningerne til forslaget, anbefaler jeg forslaget til folketingets interesse.

Formanden: Der er ikke mere at foretage i dette møde.

Folketingets næste møde afholdes i morgen, fredag den 28. februar, kl. 11 med følgende dagsorden:

1) *Tredje behandling af:*

Forslag til lov om ændring i lov om revalidering. (Om udskydelse af lovens revision m. v.).

2) *Tredje behandling af:*

Forslag til lov om salg af fisk ved offentlig auktion.

3) *Tredje behandling af:*

Forslag til lov om ændring af lov om tilskud til de offentlige veje.

4) *Første behandling af:*

Forslag til folketingsbeslutning om forberedelse af en revision af lov om lærlingeforhold [af Kai Moltke og Hanne Reintoft].

Mødet hævet kl. 15.47.